

תשליך אחי, תשליך | אביעד פרייס

תודעת ההשלכה כדרך חיים

חיינו מאופיינים בשלל בחירות, קשיים, דאגות ושאיפות. בתוך כל אלו, אנו נוטים לנהל את חיינו במרוצה- לנסות להספיק, לכבוש יעדים ולהשתדל ככל שניתן, עד שנצא כשידינו על העליונה. הכישלונות והאכזבות גם הם מובנים בשטף החיים, ולא פעם מכים בנו ומביאים לתחושות קשות. במאמר זה ברצוני לעורר מחדש מבט על התנהלות האדם בעולם, שעשוי לסייע בהתמודדות נכונה יותר עם אתגרי החיים.

מבחן של אמונה

בשנתי האחרונה בתיכון ניגשתי, כמו כל נער מתבגר, ל"טסט". אותו מבחן נהיגה הרה גורל עבור כל שמיניסט ממוצע. לאחר מספר שיעורי נהיגה לא מבוטל, ניגשתי למבחן הראשון בחשש גדול.

בסך הכול נהגתי בסדר- לא מהנהגים המצטיינים, לא מעט פשלות בנהיגה היומיומית, אבל כן הרגשתי שיש לי סיכוי לעבור. בכל אופן, סיכויי הסבירים לא שיפרו את החשש שמא אפול לגורל דומה לרבים ולא אעבור עד טסט שישי חלילה. התסריט האפשרי של טעות שאעשה שתחריב את כל הטסט, היה נוכח עד מאוד בתודעתי; מה גם שהשיעור המקדים לטסט היה ממש זוועה, עובדה

שלא שיפרה את הרגשתי במיוחד. כשהתחלתי את המבחן עצמו, הייתי נתון ללחץ גדול. בכל שנייה נתונה הרגשתי שהכל תלוי בי עכשיו, ואני חייב להוכיח את עצמי. כל טעות תחרוץ גורל, ועליי להיזהר. אין פלא שעם גישה כזאת, הטעות הראשונה לא איחרה להגיע, והשנייה אחריה. האיקס האדום על טופס המבחן צרם לי מאוד. התגובה הטבעית ביותר לאחר כישלון כזה, (שסך הכול לא היה דרמטי במיוחד) הייתה עבורי הגברה של תחושת האחריות על גורלי. "אם עכשיו לא הצלחתי, בפעם הבאה אני חייב להצליח ולהיות מרוכז יותר, כי אם לא, המצב רק יהיה גרוע יותר- טסט שלישי". הדבר היה מוביל ממילא להגברת החרדה לפני הטסט הבא ובמהלכו, ומשאיר אותי במין מעגל שאין איך לצאת ממנו. אך לשמחתי, החלטתי לשנות גישה מן הקצה אל הקצה.

ניתחתי את המצב. סיכויי לעבור את הטסט מבחינת הכישרון והיכולת- לא ישתנו ככל הנראה. אני יכול לעבור את הטסט מבחינה זו, אם ירצה ה'. מדוע להיות חרד ולתלות את הכול בי? בשפה אמונית פשוטה ולא מתחכמת חשבת- בסופו של דבר, אני אעשה את ההשתדלות והמוכנות המלאה מצדי, זה כל מה שבכוחי לעשות, ואם הקב"ה ירצה שאעבור, הדבר יקרה. אני מאמין שהוא עשוי לסייע ולהצליח בידי, כמו גם למנוע ממני לעבור משום שזה מה שהיה צריך לקרות.

מרגע שעלתה בי תובנה זו, החלטתי פשוט להשליך על הקב"ה. החלטתי לצמצם את המעורבות (הרגשית והתודעתית) למינימום, החלטה שלא סותרת השתדלות מעשית מקסימאלית. לא חשבתי לרגע שאני יכול להניח לדברים להתרחש ללא מאמץ מצדי, או לנהוג בבטלה וב"זרקנות". לא הסתמכתי על הנס, אלא התפללתי לעבור וידעתי שאם הקב"ה יקבל תפילתי- אעבור, ואם לא, אז כנראה שלא הייתי צריך לעבור.

התחלתי את הטסט השני ונדהמתי לגלות עד כמה תודעה זו שינתה את התמונה. הייתי שלו לגמרי. רגוע, מחוייך, מודע מאוד לכל מה שקורה בכביש, שולט, מרוכז וממוקד. מיקדתי את מחשבותיי בפעולה הבאה שאעשה, במקום לבזבז

יש להיזהר מחידלון וחוסר מעש שעלולים להיגרם בהבנה מוטעית של רעיון ההשלכה. כמובן שלא זאת משמעותה המעשית.

מחשבות על תוצאות הטסט הגורליות, ולקוות שהטסט יסתיים כבר. באופן חריג בכל מובן, הטסט שלי ארך חצי שעה, ולמרות שעשיתי טעות שיכולתי בקלות ליפול עליה, המשכתי בשלוותי. (סיכויי לעבור אחרי טעות כזאת פחתו, אך ההשלכה סייעה לי להשלים עם המצב) והבוחן נתן לי הזדמנות לתקן ולהוכיח את עצמי.

את תחושת הפלאיות והשמחה שהרגשתי כאשר התבשרתי שעברתי את המבחן בהצלחה, לא ניתן לתאר במילים. הודיתי לקב"ה והרגשתי שבטסט הזה פיניתי לו מקום להתערב ולהיכנס, והוא עשה את שלו. תליתי את הצלחתי לגמרי בקב"ה. ידעתי, מה שהתרחש היה מכוון ורצוי לפניו. אמנם נבחנתי בטסט על כושר הנהיגה שלי, אך אני הרגשתי שבאותו מבחן נהיגה עצמו נבחנתי (על ידי עצמי) לא פחות גם על כושר האמונה שלי.

קפיצה של אמונה

ניתן לפרש את ההשלכה כסם הזיה. משקפיים ורודים ותו לא. שיטה מצוינת להפגת מתחים. האדם נתון ללחצים מתמידים, דאגות וחובות, וההשלכה היא דרך מצוינת להירגע, להתחמק מאחריות, ולהפטיר על המצב הנתון - 'כך רצה ה', מה לעשות?'. אם נחזור לסיפור הטסטים - בסופו של דבר, ההשלכה בסיפור הייתה רק לטובתי. לכאורה ניתן להגיד - גם אם אין בעמדה זו אמת, הרי שעדיין הרווחתי ממנה המון, היא עזרה לי להיות שלו ומודע. במצב כזה, "שווה" להחזיק בגישה כזאת, מגוחכת ככל שתהיה, ולראות מה יהיו התוצאות.

על דרך פרשנות זו חשוב לי להדגיש - השלכה איננה רק המלצה לדרך חיים שתיטיב עמכם, היא לא אבקת סוכר הנבזקת על החיים והופכת אותם למרים פחות וקלילים יותר. אני רואה בה אמת גדולה ואף חובה אמונית. לאחר היכרות אמיתית עם ההשלכה, מגלה האדם כי זו תנועה דורשת ולא קלה ליישום - היא צעד של הקרבה וויתור, של שחרור המושכות מעל החיים שהאדם רגיל לחשוב כי הוא האחראי הבלעדי עליהם; סטייה והפרזה בעמדה זו יכולה להביא לתחושת חידלון, למחשבה שאדם הוא בסך הכול כובה בידיים של הקב"ה. אם נודה על האמת, השלכה היא עמדה לא פופולארית. גם שהעניין שהדבר קרוב לליבו, לרוב לא יודה על כך או ידבר על השלכה בפומבי, בטח לא כדרך פעולה

מעשית. אולי כדרך חיים וכהשקפת עולם כללית. היא מצטיירת כעמדה לא ריאלי, כניתוק הרגליים מהקרקע, כעצה של ברסלבריס שלא מבינים עניין. אם ההשלכה הייתה תנועת נפש טבעית לאדם, ולא הייתה חובה ו"קפיצה" לא פשוטה מעל האינסטינקט האנושי והמוסכמויות החברתיות, היה המאמר הזה ממתק נחמד לחיים ולא יותר. כאן גם אבהיר, מאמר זה יוצא מתוך הנחות יסוד אמוניות מסוימות שלא כל גדולי ישראל לאורך הדורות יחתמו עליהם. הוא צמח מתוך אמונתי, ומתוך דברי ההוגים שעם גישתם אני מזדהה.² כמו כן, בתשתית המאמר נמצאת שאלת ההשגחה הפרטית שלא כאן המקום לפרוש את היריעה הרחבה בניסיון הגדרתה.³

אם ירצה ה'?

כולנו משתמשים, מי יותר ומי פחות, בביטוי "אם ירצה השם", או לפחות מכירים אותו היטב. הוא ביטוי נפוץ בציבור שנחשב תורני יותר. ברצוני לשאול, האם אמירת 'אם ירצה השם' היא מסוג האמירות שנזרקות מפה של יהודי טיפוסי ללא השקעת מחשבה או התכוונות למשמעות המילה, כמו בעזרת השם, 'ברוך השם' ודומיהם,⁴ או שיש בה ביטוי של גישה מסוימת? גם על מי שמאמין שאמירה שולית זו היא ביטוי מסוים של אמונה, נשאלת השאלה האם הוא באמת מכוון את התודעה שלו למקום הזה? מתוך התבוננותי בשיח החברתי, אני סבור שכמעט ולא.

האדם הטיפוסי הוא אדם פעיל. רוב חייו הוא עסוק במחשבותיו, בעיותיו וצרכיו. לכולנו יש משא יומיומי הרובץ לנו על הכתפיים. כמובן, מדי פעם אנו יוצאים מבעונתנו ועוסקים במחשבות כלליות יותר, על החבר, המשפחה, העם, העולם וכו', אך רוב הזמן אנו עסוקים במחשבות פרגמטיות מנקודת מבט מאוד אנושית, ובפעולות פרקטיות בעלות תכלית ידועה. כך צריך להיות ואין

² לצורך העניין, בעיקר הרמח"ל, הבעש"ט, בעל התניא, ר' צדוק הכהן מלובלין ור' נחמן מברסלב.

³ לעיון מורחב בנושא ההשגחה הפרטית ניתן לעיין ברשימת המקורות הבאים:

מורה נבוכים, חלק שלישי פרקים י"ז - י"ח; ספר העיקרים לר"י אלבו, מאמר רביעי, פרק י. פירוש הרמב"ן על התנ"ך, בראשית י"ח, י"ט. איוב ל"ו, ז; דרשות הר"ן דרוש שמיני, הוצאת מכון שלם, עמוד קלט; ספר החינוך, מצווה קסט; כתרי יום טוב בשם הבעל שם טוב, סימן קיט, בהוספות; דעת תבונות לרמח"ל פרקים מ"ב - נ"ב.

⁴ ביטויים אלו ניתן לשמוע גם בקרב מי שאינם מאמינים במובהק, ואפילו בקרב ערבים.

בכוונתי לערער על כך. אך ברצוני לעורר את השאלה, מהי מידת מעורבותו של הקב"ה בעיסוקים הללו? עד כמה הוא אכן מכוון את המציאות למקומה כפי שהיא נגלית לעינינו כמוצר מוגמר, כעובדה בשטח? לצורך המחשה, נסו רגע לחשוב על המקום בו אתם נמצאים בחיים שלכם, בכל הקשר שהוא. העלו איזו התלבטות, חשש או תסכול ממצב מסוים בו אתם מרגישים כי שליטתכם מועטה או מוגבלת. מקום שבו יש לכם תקווה גדולה, ומעט מאוד מה לעשות בפועל. נסו להתמקד במחשבה אחת, טרדה אחת מסוימת שנוכחת בתודעה שלכם, גם אם לא גדולה במיוחד. כעת ענו לעצמכם בכנות- עד כמה הקב"ה מעורב שם? עד כמה הוא תופס את מקומו בתור מכוון המציאות, האחראי על מה שיקרה לטוב ולמוטב? עד כמה אתם מרגישים ביטחון והשלמה עם העתיד כשאתם נושאים פניכם בתפילה אליו?

למעשה, ברובד נסתר, הקב"ה נוגע בכל שאלה⁵ - כיצד תספיקו את כל מה שאתם מתכננים למחר? איזו חברותא תקבלו בשנה הבאה? האם להמשיך עם הבחורה ההיא לדייט אחד נוסף או לוותר כי זה לא הולך? כל אחת מהשאלות הללו, ואף הגדולות והמשמעותיות מאלו, הנוגעות לחיים שלמים ולמסלולם. כל אחת מההתלבטויות והבחירות הקריטיות של חיינו. כל אחד ותהיותיו הוא. הקב"ה שם.

אני סבור כי בבסיס הגישה לכל שאלה טמונה ההנחה כי יש בורא לעולם, והוא המכוון את העולם למקום שאליו הוא צריך להגיע. כשאנו רואים לפנינו מציאות, במובן השגחתי מסוים, המציאות היא ביטוי של רצון אלוקי מלכתחילה. היא רצויה לפניו, אחרת היא לא הייתה כפי שהיא כעת. כך הוא לגבי כל העולם והתנועות השונות בו, וכך הוא לגבי האדם הפרטי.

התפילה היא אולי הביטוי הכי מרכזי לגישה זו- אנו מתפללים שבקשת ליבנו תהיה רצויה לפניו, מתפללים לסיוע אלוקי. ביטוי ממשי לכך ניתן למצוא בתפילה לשעת סכנה- "..."שתתן לכל גוויה וגוויה כדי מחסורה **והטוב בעיניך עשה**". בשעת הסכנה, אנו כבר לא יודעים מה טוב ומה רע, ומתפללים שהקב"ה יעשה כטוב בעיניו. אך גם בתפילה ולאחריה, האם אנו באמת חיים את חיינו

⁵ כפי שמורחב בהגותם של רבים מחשובי תנועת החסידות לדורותיה, ראה פירוט בהערה מספר 2.

בתודעה שמה שהקב"ה ירצה אכן יקרה, או שמא אנו תולים את הכול בהשתדלות שלנו?

אני מצהיר! אני מצהיר! אני מצהיר!

התשובה הראשונית היא, אני מקווה, "ודאי שכן!". אנו מצהירים אמונה שלמה בקב"ה. מתפללים יום ויום ומבקשים. גם מי שמתקשה להתפלל, ולא חווה תמיד את התפילה כבקשה שיש בכוחה להתמלא, בכל זאת מאמין שהמציאות מכוונת על פי רצון אלוהי, באופן טבעי-רמב"מיסטי⁶ או מיסטי כפשוטו. מהי ברכת "הטוב והמטיב" אם אנו לא סבורים שהקב"ה התגלה כאל טוב ומטיב, בהכוונתו את המציאות אל הטוב שאנו רואים לפנינו? מהי ברכת "ברוך דיין האמת"? מהי כוונת אמירת 'בעזרת השם' ללא ההבנה שהשתדלותנו חסרת משמעות ללא עזרת ה' ? ובכל זאת, בעיניי, התשובה של רובנו היא 'לא'.

אמונה לטעמי היא לא רק הצהרת אמונים צבאית. האדם לא נפטר באמירה חד פעמית שהוא מכיר שיש בורא עולם שמכוון ויודע ועד. האדם נדרש ל"פעולת אמונה" מתמדת, שהיא בעיניי הביטוי האמתי, המבחן האמתי של האמונה.⁷ השלכה היא למעשה "הנכחה" של הקב"ה בעולמנו. היא הסתת מבטנו מן האנושי המצומצם אל האלוהי התופס את כל העולם מראשיתו ועד קצהו. באמירה 'אני משתדל בכל כוחי ובאותה עת משליך על הקב"ה' יש הכרה מלאה ביחס שבין הפעולה האנושית לבין רצון האלוהי, עד לרמה שהפעולה האנושית גם מתאחדת עם הרצון האלוהי, כפי שיתבאר בהמשך.

עוד לפני העת המודרנית וביטוייה החדשניים, השתמשו חכמינו במושג ה'ביטחון' בה', המופיע בפסוקי תנ"ך רבים,⁸ כתנועה שמהווה את ה'יישום' של האמונה - "אשרי מי שידוע בלבבו מהו אצל אביו שבשמים וכל מעשיו בטחון על אביו שבשמים".⁹ במדרש אחר מושם בפי משה המשפט: 'אל יהי לכם

⁶ בהיקף מצומצם משמעותית.

⁷ זה גם ההבדל בין "לדעת" - שהיא עדות חד פעמית על נתון שידוע לאדם, לבין "לידע" - שהיא פעולה מתמשכת. לא סתם בחר בעיניי הרמב"ם בפועל "לידע" בפתח הלכות יסודי התורה: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו".

⁸ ברוך הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּה' וְהָיָה ה' מִבְּטָחוֹ: (ירמיהו, יז); יִשְׂרָאֵל יִבְטַח בְּה' עַדְנָם וְיִמָּנְעֵם הוּא. (תהלים, קטו); טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים. (תהלים, קמו)

⁹ אליהו רבה (איש שלום) פרשה יח

בטחון אלא במי שאמר והיה העולם ב"ה שהוא חי וקיים לנצח שנאמר בטחו בה' עדי עד ואומר "בטחו בו בכל עת"¹⁰, כתגובה לבנ"י שדואגים על עתידם לאחר מותו.

מושג הביטחון הוא הקרקע הנוחה והמוכרת שממנה צמחה תודעת ההשלכה האמיצה יותר שאליה אני מכוון במאמר זה. במידה מסוימת, ההשלכה לוקחת את הביטחון בקב"ה צעד אחד קדימה, בכך שהיא מצליחה לצאת ממסגרת של גישה כללית לחיים, ולתפקד כפעולה מעשית ממוקדת שמקדימה את המעשה ואת ההשתדלות ודורשת מחשבה. אדם שינסה להשליך את כל מהלך חייו כמקשה אחת- לא יצליח, הדבר יאבד ממשמעותו. זה החידוש של ההשלכה- את ההשלכה יש "להפעיל" על כל פרט בחיים שאתה מעוניין להשליך. גם אם "משתמשים" בה באופן קבוע ויומיומי כפי שבהחלט אפשרי, עדיין בריחה למקום של ההצהרה הכללית "אני משליך", ללא התמקדות בדבר מסוים היא במידה רבה מועדת למסמוס. סביר בהחלט שהשלכה לא תבוא לידי ביטוי באופן הזה בהתנהלות של האדם. יתרון אמוני נוסף לתודעת ההשלכה הוא היותה מעין "תעודת ביטוח" מנפילה ל"כוחי ועוצם ידי". חלק חשוב מההכרה המאפשרת את ההשלכה, נוגע לא רק לרוע בעולם המאפשר להשליך תסכולים והתלבטויות, אלא מחייב התייחסות שווה גם אל הטוב. באופן הבסיסי ביותר, הדבר מתבטא בהכרת תודה לקב"ה על החלקים הטובים והמוצלחים בחיים, מתוך הבנה שהם מתת-אל ולא פרי השתדלות אנושית בלבד. אך לצערנו, הניסיון מראה שבעתות טוב האדם שוכח את אלוקיו, ומשם הדרך קצרה אל החטא. פרשיות רבות בתנ"ך¹¹ מזהירות מפני הסכנה הזאת בדיוק, העתידה להתרחש באופן טבעי אם לא נישמר מפניה. המודעות לנוכחותו של ה' בעולם

¹⁰ מדרש תנאים לדברים פרק ג

¹¹ נביא דוגמאות אחדות: "רַק הַשָּׁמַר לְךָ וְשָׁמַר נַפְשְׁךָ מֵאֵד, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ, כִּי, לֹא יִמַּי תִּיָּד; וְהִזְדַּעַתְם לְבָבְךָ, וְלִבְנֵי בָבֶל... הַשְּׁמָרוּ לָכֵם, פֶּן תִּשְׁכַּחוּ אֶת-בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר כָּרַת, עִמָּכֶם; (דברים ד'); "וְהָיָה כִּי יִבְיָאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ, אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לֵאמֹר לְתַת לְךָ: עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבֹת, אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ. וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב, אֲשֶׁר לֹא-מִלְּאָתָּה, וּבָרַת תַּצּוּכִים אֲשֶׁר לֹא תַצְבֹּת, כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא-נִטְעַתָּ; וְאַכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָר לְךָ, פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת ה', אֲשֶׁר הוֹצִיאָךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבְּתֵי עַבְדִּים." (דברים ו')

כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה', יִחְיֶה הָאָדָם (...). פֶּן תֹּאכַל, וְשָׂבַעְתָּ; וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה, וְיִשְׁבַּעְתָּ (...). וְרַם לְבָבְךָ; וְשָׂכַחְתָּ אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ, הַמוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּתֵי עַבְדִּים (...). וְאָמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ פִּחִי וְעַצְמִי נָדִי, עָשָׂה לִי אֶת-הַחֵמֶל הַזֶּה. (דברים ט')

קריטית עבורנו, ויש לה משמעות לגבי כל תחום בחיים, החל משמירת מצוות ועבודת המידות, ועד לפן הלאומי הנרחב. זאת אמירה עקרונית שרק ממנה ניתן להתקדם לשלב הבא.

”כל היום כולו”

מעבר להיבטים שכבר הצגתי, השלכה היא גם ביטוי של רבדים רבים הגלומים באמונה, שחובה עליהם לצאת מן הכוח אל הפועל. השלכה היא מחווה של התבטלות- האדם מכיר בכוחו הדל, ובאותה עת מכיר בגדולת הבורא ובתלותו התמידית בו. ההשלכה בעיניי, כתנועת נפש, היא לא רק אפשרות נחמדה לאדם הבוחר בה, אלא גם חובה. במובן מסוים, האדם נקרא להכיר בקב”ה באופן הזה, כמו שהוא מוכרח ואף מצווה להאמין בו. הוא נקרא לצאת מהעמדה הפסיבית של האמונה, לאקטיביזם אמוני חי, מתמשך ונוכח בחיי האדם. אמונה אמיתית מחייבת את היהודי לממש אותה ולגלם אותה בדרך חייו. “ולוואי שיתפלל אדם כל היום כולו”- קרא רבי יוחנן במסכת ברכות,¹² ובעיניי, השלכה היא תנועה של תפילה מתמדת. תפילה היא קודם כל תנועת נפש, עמידה מול ה', ולא פונקציה לבקשת צרכים. כשהאדם מערב את הקב”ה בפרטי חייו ובמעשיו הארציים ביותר, תולה עיניים בקב”ה ומשליך יהבו עליו, הוא מתפלל. זו אמונה.

כמו שהזכרתי קודם בקצרה, עם ההשלכה וסגולותיה הטובות מגיעה גם הסכנה. ניתן להידרדר בקלות ממקום של אמונה תמימה אל בטלה, חידלון והסתמכות עיוורת על הנס, מתוך תפיסת החיים כמימוש של גורל סתום וקבוע מראש. לפיכך, עם חיזוק תודעת ההשלכה יש לחזק תודעה תשתיתית נוספת שעשויה להצילו מסכנה זו ומתפיסת הגורל (אך גם משמעותית כשלעצמה)- תודעת הייעוד. האמונה כי הקב”ה דורש מכל אדם לחתור לעבר קיום משמעותי וערכי, ומצווה עליו לקיים את רצונו, לא מאפשרת לו לשבת על הגדר. מרגע שהאדם יודע שיש לו ייעוד אליו הוא חותר, הוא מונע לחפש כיצד יוכל לממש את ייעודו ושליחותו המיוחדת לו בעולם, ויודע שמימושם תלוי בבחירתו לפעול. השאלה המהדהדת 'מה הקב”ה רוצה עכשיו? איזו דרך הוא מתווה לי וקורא לי ללכת בה?' מקבלת תוקף מחייב. הבחירה במקרה זה היא מודעת, משמעותית

¹² בבלי ברכות כא, א.

יותר ומכוונת על פי רצון ה'. האדם שמחזיק בשתי התודעות- מחד, חדור מטרה ורצון לפעול, ומאידך, יודע כי לא הכול תלוי בו ובהשתדלותו, מתנהל בעולם בצורה מיטבית ומרגיש שותף פעיל בקיום רצון ה'. לאחר שחווים בחירה מודעת שכזאת בצומת חיים משמעותית וקריטית, ניתן לחוש על בשרנו כיצד הבחירה אינה שוללת את הידיעה וההשגחה.¹³

מלבד זאת, ישנו גם תחום שבו לאדם באמת אין שליטה. לכולנו יש את שדה הפעולה שלנו, ותחום אפור גדול פי כמה שבו אנו יכולים רק לצפות. פעמים זה נתון לבחירה של אחרים, פעמים אחרות למה שנתפס (ויש בכך אמת מסוימת) כיד הגורל או למערכת שיקולים שרחוקה ונעלמת מאתנו. מול כל אלו, האדם מנוע מפעולה ויכול רק לצפות ולקוות. ההצעה שלי היא להשתמש בתודעת ההשלכה, ולראות לאן הקב"ה יוביל את המציאות.

"השלך על ה' יהבך, והוא יכלכלך" (תהלים נ"ה, כ"ג)

לא הוו ידעי רבנן מאי "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך". אמר רבה בר בר חנה: יומא חד הוה אזלינא בהדי ההוא טייעא, הוה דרינא טונא, ואמר לי: שקול יהביך ושדי אגמלאי.
 (בבלי ראש השנה כו, ב'¹⁴)

חכמים לא ידעו "למה התכוון המשורר" בפסוק זה. מהו אותו יהב? רבה בר בר חנא מציל את המצב ומביא לידיהם את המשמעות הנכונה של הפסוק. בתרגום מילולי: יום אחד הלכתי עם אותו ערבי, ונשאתי עליי משא. אמר לי: טול משאך (יהבך), והשלך אותו על הגמל שלי.

היהב בשפה העברית המודרנית הוא התקווה. במשמעות הפשוטה מקריאת הפסוק עולה ההדרכה: תלה את תקוותך בקב"ה והוא יכלכלך- יסדר את העניינים. חכמים לא ידעו מהו פירוש הביטוי וכך הגיעו למשמעות שאותה

¹³ לעיון נוסף, מומלץ וכדאי לעיין בחיבורו של הרב סולובייצ'יק "קול דודי דופק" בפרקים על הגורל והייעוד. עיין שם על ברית הגורל, ברית הייעוד, ועמידת האדם מול חוויות חייו הקשות יותר. זהו מאמר מכוונן לגבי תפיסת האדם את קורות חייו.
¹⁴ מקבילה במגילה יח, א.

הכירו מתוך השפה הארמית של ימיהם- יהב הוא משא.¹⁵ החיבור שבין תקווה למשא הוא מעניין. ניתן לראות את התקווה כשלב הנובע מתוך המשא. לאדם יש נטל, רובצות עליו דאגות ומטלות רבות. התקווה כבר תלויה באפשרות המימוש, בהצלחת המעשה ובהתמודדות עם כל אלו. האדם מקווה שיוכל לפרוק מעליו את משאו בעת פתירת הבעיות. כך שלמעשה, זריקת הנטל והדאגות על הקב"ה, כמו גם תליית התקווה בו, מתאחדות למשמעות אחת.

בכל מקרה, לחכמים מתחדש בבית המדרש יסוד חשוב באמונה- תשליך את הנטל הכבד הרובץ עליך אל השמיים, והקב"ה יעשה את מה שנראה בעיניו. יתר על כן, זו לא רק הנחיה, אלא גם מעין הבטחה- הוא כבר ידאג לך, הוא יסבול את המשא עבורך. האם זה אומר שתקבל דווקא את מבוקשך ורצונך המלא? לא בהכרח. האם זה אומר שמה שיקרה נתון למקרה? זאת הנקודה, לא! ישנה השגחה תמידית ודין צדק שעליהם עליך לסמוך- "לא ייתן לעולם מוט צדיק", הפסוק ממשיך.

מהעלם להארה

ר' צדוק הכהן מלובלין,¹⁶ התייחס להשלכה באחת מפסקאותיו:

כשהאדם רואה שכל המחשבות טובות ורצונות טובות שנופלים בלבו ומוחו, הוא רק לרגע ומיד מתעלמים ממנו, ודואג שמא הוא ח"ו כעניין פושעים מלאים חרטות, העצה לזה "השלך על ד' יהבך והוא יכלכלך לא ייתן לעולם מוט לצדיק" (תהילים נ"ה, כג). "ועמך כולם צדיקים", רק שנראה כמתמוטט ח"ו בעת ההעלם. ו"השלך על ד' יהבך" היינו שגם זה מהש"י, ונמצא כאילו המשא מוטלת עליו, שמאחר שאתה עושה כן, וממילא המשפט על זה דהוא יכלכלך. הכלכול הוא בלחם ומים היינו דברי תורה, שבהם מאיר לו הש"י איך הכל לטובה ואין זה התמוטטות.

(צדקת הצדיק, אות קלז)

¹⁵ מילונית, המילון מכיר בערך יהב גם כתקווה וגם כמשא. בפשטות, משא פיזי. אך כמובן שבהקשר הנתון משמעות המשא היא נטל נפשי. השימוש במילה יהב בתור תקווה נכנס לשפה בעקבות הביטוי "להשליך יהב" שמקורו בדברי חכמים כאן. בארמית, יהב הוא מלשון נתינה, "הבאה". "נתן" = "יהב", מה שמתקשר עם המשמעות של יהב בתור משא. ראה ערך "יהב" במילון אבן שושן, משם ליקטתי את דבריי.

¹⁶ רבי צדוק מאופיין ברדיקליות ביחסו לחטאים ולהשגחה הפרטית. לעיון נרחב בנושא זה- עיין בפסקה מ' בצדקת הצדיק.

ראשית, אבאר את מהלך הפסקא הנ"ל:

אדם מרגיש שאין עמידה לרצונות החיוביים שעולים בו מפעם לפעם ברגעי חסד ושהם מתבטלים עם זרם חייו בתוך חטאיו ונפילותיו. המחשבה הזאת מובילה אותו לתפוס את עצמו כפושע המלא חרטות- כל משמעותם של הרצונות הטובים המפציעים במוחו ובליבו, הם רק חרטות של רשע. כלומר, לכאורה דווקא המחשבות הטובות (החרטות) מעידות עליו שהוא רשע, כי לרשע הרי יש חרטות רבות. בזמן שהמחשבות הטובות שהפציעו אצלו נעלמות, הוא מרגיש, בחוסר צדק, התמוטטות הרסנית. האמת היא שהוא צדיק- כל ישראל צדיקים, וחוסר העמידה של הרצונות החיוביים הוא רק כתוצאה מ'העלם', ולא מדובר בהתמוטטות. הפתרון שר' צדוק מציע הוא להשליך על ה', לזרוק עליו את כל הדאגות שנוצרו מהמצב בו הוא נתון, ולהאמין שגם המצב העכשווי שבו האדם לא מצליח להתמיד ולהחזיק בטוב, הוא מה' יתברך. דווקא את אותו מצב, דווקא את אותה התמודדות, עליו להשליך. ר' צדוק לא מסתפק באמירות כלליות וביטויי אמונה הצהרתיים, אלא דורש פעולה אקטיבית ומייעץ עצה מעשית.

לפי דבריו, עיקר הקושי והדאגה נובע מחוסר הידיעה, ממבטו המצומצם של האדם, או בלשונו של ר' צדוק- מההעלם. המקור לכל צרות האדם, הוא בעובדה כי האדם לא יודע ולא מסוגל לראות את התמונה השלמה של ההשגחה האלוקית. טיעון זה ידוע ומוכר¹⁷ - האדם לעולם לא יוכל להיפתח אל מה שמעבר למבטו, אל המבט האלוקי. אך למעשה, בעצם המודעות לקיומו של אותו שטח נעלם, יש נחמה. כשהאדם מכיר כי רב הנעלם על הגלוי, וכשהוא מודע לכך שאת המציאות איתה קשה לו להתמודד הוא לא יבין ואעפ"כ אין זה סותר את היותה משקפת חוכמה אלוקית מדויקת וצודקת, הוא משתחרר ומתעלה, "מבין שגם זה מה' יתברך". ההשלכה בחלק זה מתוארת כתנועה המעוררת גילוי. לאחר שאדם משליך, מעביר את הכדור והאחריות לידי הקב"ה, ההעלם הופך להארה, והאדם זוכה שהקב"ה יאיר לו כיצד אותה התמוטטות, לכאורה, כלל איננה התמוטטות אלא מהלך מחושב לטובה.

¹⁷ הוגים רבים וחכמים מכל הדורות תלו בהשגחה הנעלמת את ההסבר הבלתי מושג לצרות, לסבל, לקושי ולחוסר הצדק שבעולם, מי יותר ומי פחות. ספר איוב הוא מקור עיקרי לכך.

התיאור של ר' צדוק משקף לדעתי את המסר המרכזי- תנועת ההשלכה מעבירה את האדם ממצב של חושך והעלם, שממילא מכיל בתוכו דכדוך, קושי ודאגה, אל תודעה של הארה, גילוי ותובנה עמוקה שבה הוא מוצא את השחרור, הביטחון והשמחה.

אמונת חכמים

אמשיך ואציג את תפיסתו של ר' צדוק בהמשך הפסקה:

ואיתא (ראש השנה) דלא הוה ידעי רבנן מאי "יהבך", פירוש דהוא לשון יהיבא (נתינה). ויש לפרש מה שניתן לאדם, דהיינו האור והטובה יכיר שהוא מהש"י ולא מכוחו או מה שהאדם נותן, והיינו ההעלם כנ"ל. עד שנודע להם מטעייא, (כי כן נקרא הש"י מדריכך בדרך תלך), והיינו שדבר זה עצמו של השלך וגו' אי אפשר לאדם רק מהש"י, כאשר הש"י מאיר לו להשליך. ואם כן אין צריך לדעת עוד מאי יהבך, דכל זמן שאין הש"י מאיר לו להשליך אי אפשר להשליך כלל. ולכך מתחילה לא הוה ידעי עד שהאיר להם הש"י וידעו דהוא המשא, רצונו לומר דבר המכביד על האדם ומציק לו, וזה כעניין "כל המשתף שם שמים [...] בצערו כופלין לו פרנסתו" (ברכות סג ע"א). והשיתוף היינו שיודע שהכל מהש"י ומכניס את הש"י באותו דבר וממילא היקל ממנו.

(צדקת הצדיק, שם)

ר' צדוק כדרכו, דורש את סיפורם של החכמים בבית המדרש, בניסיונם להבין את משמעות הפסוק, כרמז לתהליך פנימי מורכב שעברו בעצמם. בראשית הדברים, חכמים לא ידעו מהו "יהבך", הם בעצמם שרו בהעלם. הם לא אחזו בהכרה הנכונה, וטעו לחשוב שכל האור והטובה שיש לאדם בחייו, הם מכוחו ולא מאת הקב"ה. זאת עד שנודע להם מהשם יתברך¹⁸ מהו יהבך, כיצד? הוא "האיר" ואפשר להם להשליך.

למעשה, המפתח להשלכה הוא הכרה מדויקת של כוחותיו, מאמציו והישגיו של האדם מול הקב"ה. כשהקב"ה מעניק לו מתנה, מאיר לו להשליך, הוא בעצם מגלה לו סוד ומאפשר לו להבין שהכל מאתו יתברך, והוא מנהל את העולם. זאת היא משמעות "יהבך" – מה שנתן לך הקב"ה. כל הטוב שהאדם התרגל לחשוב

¹⁸ הוא הטעייא בסיפור המקורי, ונקרא כך משום היותו מעין מורה דרך- מכוון העולם, כדברי הפסוק "מדריכך בדרך תלך".

שהוא מכוחו האנושי, או לפחות בעל משמעות ארצית מקרית וחולית, מקבל משמעות חדשה. התובנה העמוקה הזאת היא התנועה העומדת בבסיס ההשלכה, ומאפשרת אותה. ר' צדוק מפליג לחדש ואומר אף יותר מכך - באופן כה משמעותי הכול מאת הקב"ה, עד שאפילו ההארה והטוב של עצם ההשלכה (שהיא מתנה והטבה בשל סגולותיה המשחררות) מגיעים רק מהקב"ה ולא מכוחו של האדם.¹⁹ הוא האיר להם להבין גם את זה, תובנה בתוך תובנה. זו בדיוק ההשלכה - אני משליך על הקב"ה משום שאני מכיר בכוחי מול הקב"ה ומבין שהוא מגלגל המציאות ומעניק את האור.

מרגע שהקב"ה מאיר לאדם ומאפשר לו להשליך, האדם מגלגל את האחריות חזרה לידי של הקב"ה שנתן לו את ההתמודדות, במקביל להשתדלותו. פעולה זאת מבטאת שיתוף שם שמיים בצערו והכנסת הקב"ה בסבלו. אותו שיתוף, אותה תודעה מחודשת הם אלו שגם מקלים מהעול עצמו ומהעול הנפשי, מתוך שיש לו שותף למאמציו שמכריע אפילו יותר ממנו. "יקראני ואענהו, עמו אנכי בצרה, אחלצהו ואכבדהו".²⁰ ברגע שאדם מבין כי הסבל והטוב, העבר והעתיד, כולם מה - אזי "כופלים לו פרנסתו", כלומר, הבנה זו מסייעת לו להכיר בצורה אמיתית יותר בטובה ("פרנסה") שהשפיע עליו הקב"ה. כך הוא מבין ממילא שהוא זכה להרבה יותר משנראה לו.

סימן שכבר הגענו

אדקדק רגע בנקודה אחת מתוך דבריו של ר' צדוק. ניתן לחשוב שהאדם הוא זה שעלה על ה'פטנט', אבל למעשה גם ההשלכה בעצמה היא מתנה מאת הקב"ה, כמו כל הדברים בחייו. לפני שהקב"ה האיר להם, חכמים כלל לא הבינו מהו 'יהבך'. הם לא היו במישור התודעתי המאפשר ידיעה זו, ולא ידעו על אפשרות ההשלכה שנעלמת מהם. בדבריו אלו מתגלם יסוד חשוב מאוד הנוגע להשלכה - הפרשנות שאדם נותן לתובנות העולות לו בחייו.

¹⁹ נבחר כי אין בכוונתו לטעון לחידלון - שאין טעם לנסות להשליך אם הקב"ה לא מאפשר לך. דרך העבודה שעליה עניין זה מורה היא שכשאדם מצליח להשליך, עליו להודות לה' על כך שהצליח להיות בתנועת הנפש הזאת, על שהצליח להגיע לשם.
²⁰ תהלים צ"א, ט"ו.

כאשר אדם נמצא בהתלבטות, בין אם השליך ובין אם לא, ופתאום זוכה לאיזו תובנה משמעותית, בעקבות גורם חיצוני או שמא הארה פנימית, ביכולתו לפרש את התובנה הזאת כסיוע אלוקי, או כרעיון שעלה בו מכוח עצמאי מקרי בלבד. כאן מבשר לנו ר' צדוק- לא תוכל לעלות על התובנות הללו בעצמך. רק כאשר הקב"ה נוטע אותן בך, לשם הפקת התועלת או המעשה שבעקבותיהן, הן יתעוררו וייוולדו בך. אם הסתייעת במחשבה מסוימת, דע שהיא נשלחה אליך. אמונה זאת היא בעיניי פתח לאפיק חדש ולמרחב שלם של שיח ו"תקשורת" עם הקב"ה. כך הוא יכול להשליך ולהתפלל לה' שיאיר לו וישלח לו את ההבנה הנכונה כיצד להמשיך ומה עליו לעשות. כמובן יש לסייג, יש הבנות טועות ויש השגות שגויות; אין עניין למצוא את המשמעות בכל הבנה טועה. צריך לעמול קשה כדי לנסות ולהבין מהי באמת תובנה משמעותית.

מה אומר לנו ר' צדוק בעצם? ההשלכה על הכתב לבדה, אינה מספקת. ההכרה במלוא יפעתה הנדרשת לשם ביצועה ויישומה מוצאת לפועל רק ברגע ההשלכה עצמו. לפי תיאורו של ר' צדוק, היציאה מחושך לאור מוכרחת להתבצע בליווי של אקט ממשי. לאחריו האדם יודע בוודאות שהוא כבר לא שרוי במצב של אי ידיעה אלא במצב של גילוי, הוא מודע לתובנה. ההשלכה היא העדות שאתה נמצא בהכרה הנכונה. ואם אינך רואה דבר, סימן שעוד לא הגעת.

טעמו וראו

ממש לקראת סיום אבקש להראות כיצד ההשלכה מתגלמת בפעולה אקטיבית יומיומית בדברי רבי נחמן מברסלב, ומה היא מעניקה לאדם.

"טוב מאד להשליך עצמו על השם יתברך ולסמוך עליו. ודרכי, כשבא היום אני מוסר כל התנועות שלי ושל בני והתלויים בי על השם יתברך שיהיה הכל כרצונו יתברך, וזה טוב מאד. גם אזי אין צריך לדאוג ולחשוב כלל אם מתנהג כראוי אם לאו, מאחר שסומך עליו יתברך. ואם הוא יתברך רוצה בעניין אחר, הוא מרצה להתנהג בעניין אחר כרצונו יתברך. וכן כשמגיע שבת או יום טוב אזי אני מוסר כל ההתנהגות וכל העניינים והתנועות של אותו השבת או היום טוב להשם יתברך שיהיה הכל כרצונו יתברך. ואזי איך שמתנהג באותו השבת ויום טוב שוב אינו חושב וחושש כלל שמא לא יצא ידי חובה בהנהגת קדושת אותו היום מאחר שכבר מסר הכל להשם יתברך וסמך עליו יתברך לבד."

(שיחות הר"ן, שיחה ב)

כך, בפשטות. להשליך את כל התנועות שלי. לקחת חמש דקות לפני מרוצת היום, להעביר בראש את מה שברצוני לעשות ולהיפתח למה שהיום טומן בחובו, למסע הקטן שהקב"ה קורא לי אליו דווקא ביום זה, לדבר ה' הנגלה דרכי ממש היום.²¹ רבי נחמן אפילו לא מעלה אילו שהם התלבטויות ומצוקות כבדות. כשהשלכה הופכת לכלי תודעתי ולדרך חיים, האדם לא צריך לחפש את המחוזות שבהם הוא מרגיש קושי, ויום חדש בשבילו הוא גילום של רצון ה', במובן הכי פשוט שיש. למרות הסכנה שיש בהבנה שגויה של הפסקה, שלכאורה קוראת לחוסר בקרה עצמית ולביטול מעש, היא חשובה משום שהיא מעבירה את המסר: "ואז אינו צריך לדאוג כלל" – מה שהקב"ה רוצה כבר יקרה, ואני אעשה את ההשתדלות כמיטב יכולתי. אין דבר משחרר יותר ומשמח יותר מביטחון בה'. אין חיבוק גדול יותר מהחיבוק שאפשר להרגיש כשמגלים כיצד ה' הטיב עמנו במקום שאליו כיוון אותנו. עם הזהירות הדרושה ועם רצון גדול לעשיית רצון ה', ההשלכה יכולה לפתוח פתח לחיים חדשים בעלי זרימה אחרת. מעכשיו המלאכה עליכם. אל תשאירו את המאמר על הדף, אל תטמינו אותו בזיכרון מודחק. נסו, טעמו, ראו, היפתחו. "וידעת היום והשבות אל לבבך" – במאמר הצגתי את מה שאנו כבר יודעים ומכירים, נותר רק ליישב אותו חזק בלב.

"טעמו וראו כי טוב ה', אשרי הגבר יחסה בו."²²

²¹ כפי שנכתב במדרש תהלים, שמתמודד עם הנקודה הקשה הזאת של "הטרחה כלפי שמיא" שיש בעירוב ה' בכל דבר: "בשר ודם יש לו פטרון והולך אצלו (אוהבו), פעם אחת והוא מקבלו, שנייה והוא מקבלו, שלישית אינו נראה לו, רביעית אינו נפנה לו. אבל הקב"ה אינו כן, כל זמן שאתה מטריח עליו הוא מקבלך, הוי השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך, השלך עליו טוענך והוא דרי בהדך." (מדרש תהלים (בובר) מזמור נה)
²² תהלים ל"ד, ט'.